

БЪЛГАРИСТИЧНИ ЧЕТЕНИЯ – СЕГЕД 2019

**Международна научна конференция
Сегед, Унгария, 13–14 юни 2019 г.**

JATEPress
Szeged 2019
SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
SZLÁV INTÉZET, SZLÁV FILOLÓGIAI TANSZÉK

A kötet megjelenését MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
és a SZEGEDI BOLGÁR NEMZETISÉGI ÖNKORMÁNYZAT támogatta.

SZERKESZTŐK:
Balázs L. Gábor
Farkas Baráthi Mónika
Majoros Henrietta

A borítót Farkas Baráthi Mónika *Dragalevci kolostor* c. fotójának
felhasználásával Szőnyi Etelka tervezte.

© Auctores, 2019

ISBN 978-963-315-424-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Секция I: История на българския език

БАЛАЖ, Л. ГАБОР: Български суплетивни форми от историческо и типологическо гледище	7
ЖЕЛЯЗКОВ, ДИЯН – СТЕФАНОВ, СТЕФАН: Най-ранният българско-унгарски речник от 1786-та г., открит в България през 2019 г.	15
КОЧИШ, МИХАЙ: К вопросу о времени венгерско–болгарских языковых контактов	23
ЧИЗМАДИЯ, РИТА: Натуралната морфология като алгоритъм	29

Секция II: Езикознание

АЛЕКСОВА, КРАСИМИРА: Обществени оценки за социално-демографската детерминираност на допускането на граматични грешки в писмената реч	35
АТАНАСОВА, АТАНАСКА – ГЕОРГИЕВА, ЦВЕТЕЛИНА: <i>Речникът на българския език</i> в съвременната епоха	47
ВОЙНОВА, КАТЕРИНА: Седмото изкуство – източник на вдъхновение за четвъртата власт	55
ГЕОРГИЕВА, ЦВЕТЕЛИНА – АЛЕКСАНДРОВА, ТАТЯНА: Езиковите бележки през 2019 г. в онлайн справочника <i>Написаното остава. Пиши правилно!</i>	63
ГУНДАШЕВА, ЖЕНЯ – ИВАНОВА, ВАНЯ – ПЕТКОВА, ГЕРГАНА – МИРЧЕВ, ДИМИТЪР: Разработване на специализиран наръчник в помощ на чуждестранни първокурсници в Медицински университет – Пловдив	73
ДЕНЧЕВА, ДИЛЯНА: Бог високо цар далеко: Образът на евродепутата в Българския форум	81
ДЕРЖАНСКИ, ИВАН – СИРУК, ОЛЕНА: Елативната представка <i>пре-</i> в български и украински език	91
ДУДАШ, МАРИЯ: <i>Огънят</i> в българската и унгарската фразеология и в народните обичаи	103
ЖЕРЕВА, МАРИЯ: Лексикална вариантност на паремиологичните единици в българския език	111

ЗАМБОВА, АНТОНИЯ: Ролята на интернет медиите в съвременната българска медийна среда	119
ЗИДАРОВА, ВАНЯ: Концептът <i>смейство</i> от лингвистична и културологична гледна точка	125
ИССА, КАТЯ: Процесът на разбългаряване в процеса на емиграция	135
КРЕЙЧОВА, ЕЛЕНА: Специализираният превод – изисквания и предизвикателства	145
МИЦКОВА, МАРИЯ: Кратък обзор на проучванията на балканските говори през третата четвърт на XIX в.	153
МОСКОВА, МИХАЕЛА: Мястото на конклузива в евиденциалната глаголна категория на съвременния български език	163
ПАЦЕВА, МИРЕНА – РУНЕВСКА, ЕЛЕНА: Параметри на лексикалната прогресия в обучението по български език като чужд	173
ПЕТРОВА, ГАЛИНА: Присубстантивна употреба на <i>че</i> -изречения в българския език	185
ПОПОВА, КАТАЖИНА: Подчинени определителни <i>да</i> -изречения в българския език и техните полски паралели	195
СИВИЛОВА, ЯНА: Как е времето горе? Върху ролята на формулите в езика на медиите	201
СИМЕОНОВА, КРИСТИЯНА: Към въпроса за ретерминологизацията съвременната българска терминология	211
SOKOLOV, IVAN: Adnominal appositive <i>da</i> and <i>che</i> clauses in Bulgarian and their corresponding structures in English	219
СТАЛЯНОВА, НАДЕЖДА – КРЕЙЧОВА, ЕЛЕНА: За някои специфики в заглавията на медийните текстове	229
ТОДОРОВА, БИЛЯНА: За атрибутите на толерантността: Структурно-семантична характеристика на прилагателните, употребявани в съчетание със съществителното <i>толерантност</i> в българската преса между Освобождението и 1944 г.	235
ХАУГЕ, ХЕТИЛ РО – БРЕНДЕМУЕН, БЕРНТ: Нови етимологии на три турски заемки в българския език	245

Секция III: Литературознание

АДИНОЛФИ, РОБЕРТО: Призивите за четене в творбите на възрожденските автори	251
--	-----

АДИРКОВ, КОНСТАНТИН: Дон Жуан в българската литература: Пиесата <i>D. J.</i> на Георги Господинов	265
АЗМАНОВА-РУДАРСКА, ЕЛЕНА: Иван Грозев и културно дружество „Българско родно изкуство“	273
АРЕТОВ, НИКОЛАЙ: Чудомир и другите: Райко Алексиев и Сава Злъчкин	281
БОРИСОВА, ЕЛЕНА: Транс/формации на тялото в романа <i>Тяло под роклята</i> на Галин Никифоров	295
ВАТОВА, ПЕНКА: Интервютата на Георги Рупчев: Ключ за разбиране на поезията му	303
ВЕЛКОВА-ГАЙДАРЖИЕВА, АНТОНИЯ: За <i>История на българската</i> <i>литература</i> от Светлозар Игов	311
ИЛИЕВ, БОРИС: Фикционалното изграждане на субектните светове в прозата на Павел Вежинов от 70-те години на ХХ в.	321
ИЛИЕВА, БОЙКА: Женски гласове в преводната италианска литература (1878–1918)	329
МИХАЙЛОВ, ДИМИТЪР: Стоян Михайловски и началото на българския модернизъм	335
ПЕНЕВ, ПЛАМЕН: Между 56-та и 90-те. Любомир Левчев: По стъпките на една творческа генеалогия. Автентичен модернизъм – соцреализъм	345
ТЕРЗИЕВА, МАРГАРИТА: Българската детско-юношеска периодика от Освобождението до 1944 година като класическо медийно информационно средство	355
ТЕРЗИЕВА, МАРГАРИТА – КАПИНОВА, ЕЛИЗАВЕТА: Болгаро–румунские параллели в литературной и общественной деятельности Василе Христу и Христо Капитанова	363
ФАРКАШ БАРАТИ, МОНИКА: Рецепцията на романите на Милен Русков в Унгария	369
ХРИСТОВ, АЛЕКСАНДЪР: Елин-Пелиновите <i>Черни рози</i> и стихотворенията в проза на Кажимеж Пшерва-Тетмайер	377

Секция IV: Фолклор и културология

БОЖИНОВ, ВЕНЦИСЛАВ: Футболните запаянковци в България – езици, знаци, символи	387
--	-----

ГЕРГОВА, ЛИНА: Граници и политики на културно унаследяване в Добруджа	397
ГЕРГОВА, ЯНА: Конструирание на национално културно наследство зад граница: „Българските места“ в Италия	407
МЕНХАРТ, КРИСТИНА: Конните състезания при българи и унгарци и техния обреден контекст	415
ЯНКОВА, ВЕНЕТА: Из фолклора на кримските татари в България в изслед- ванията на Ищван Мандоки Конгур: Гатанки и приказки	427

БЪЛГАРСКАТА ДЕТСКО-ЮНОШЕСКА ПЕРИОДИКА
ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО 1944 ГОДИНА КАТО КЛАСИЧЕСКО
МЕДИЙНО ИНФОРМАЦИОННО СРЕДСТВО

Маргарита Терзиева

(Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, ФОН, Катедра по Педагогика и методика
на обучението – Бургас, mterzieva@gmail.com)

Abstract

Bulgarian children's and teenagers' periodicals had its heyday in the 1920s and 1930s, when they became persuasive media with different functions: educational, behavior-forming, integrative, ideological, and cultural. In some issues, the present research revealed overt and covert, direct and indirect advertising from a present point of view as well as certain communicative strategies to attract a larger readership and more subscribers.

Keywords: media, children's and teenagers' periodicals, advertising.

Началото на българската детско-юношеска периодика е положена през 1871 г. от П.Р. Славейков със списание *Пчелица*, издавано в Цариград. Четвърт век след появата на първите български вестници и списания това е ясен знак, че се извършва обособяването на децата като специфична аудитория, която има предимно образователни потребности (РБЛ 1976: 334).

За периода от 1878 г. до настъпилите политически промени през 1944 г. излизат около 280 детски вестници и списания, които са групирани от Стефан Иванов по следния начин:

- според появата, разпространението и спирането в хронологичен план – през ХІХ в., до Първата световна война, между двете войни;
- според характера – вестници, списания, библиотеки, единични листове;
- според продължителността на рецепцията им – излизали в рамките на три десетилетия, две десетилетия, едно десетилетие и т.н.;
- според периодичността на издаването им – месечни, двумесечни, двуседмични и т.н.;
- според избора на печатарски формат;
- според териториалната разпределеност – столични и провинциални, градски и селски;
- според печатниците, заели се с тяхното издаване;
- според промяната или запазването за заглавията;

– според читателската ориентираност – какви идеи и търсения отразяват;

– според обема;

– според тиражите;

– според цените на абонаментите (Иванов 1992: 27–47).

Създадена през 90-те години на миналия век, тази класификация в голяма степен удовлетворява, от позицията на днешния ден изглежда непълна. Пропуснатата не толкова от информативна, а колкото от съображения за неутралитет гледна точка е съдържателната страна на детско-юношеския периодичен печат, което може да доведе до нови групирания:

1. Вестници и списания, издавани от ученически комитети

а) самостоятелно и под ръководството на учители: *Ученически другар* (1899); *Детски другар: Илюстрирана детска библиотека* (1901); *Трудолюбие* (1901–1906); *Пеперудка* (1912); *Другарче* (1923); *Лястовичка* (1925); *Нашата ученическа мисъл* (1930–1932); *Прогимназиален ученически вестник* (1930) – имат непродължителен живот, броят им намалява в периода между двете световни войни;

б) издания на педагози с учебно-познавателен характер: *Венец* (1911–1943); *Наша родина* (1913–1915); *Изгрев* (1930–1944); *Росица* (1936–1944); *Роден край* (1939–1942) – имат сравнително постоянни редакционни комитети, техни сътрудници са утвърдени писатели;

в) професионални издания с редакционна колегия, част от издателската политика на реномирани издателства: *Детска радост* (1910–1943); *Поточе* (1927–1934); *Детски живот* (1930–1947); *Весела дружина* (1933–1947); *Прозорче* (1939–1943).

2. Според характера на доминиращите четива в тях

а) художествени: *Звездица* (1892–1914); *Светулка* (1904–1947); *Врабче* (1922–1943); *Пътека* (1933–1936);

б) научнопопулярни: *Естествознание и география* (1914); *Юноша* (1919–1923); *Младежко четиво* (1924–1932); *Родна нива* (1928–1930); *Детски кооперативен вестник* (1931); *Разкази за животните и растенията* (1933–1938).

3. Според доминиращата религиозна ориентация

а) протестантски: *Детоводител* (1886–1895), преименуван в *Зорница-Детеводител* (1896–1901); *Детски приятел* (1925); *Детски другар* (1925–1932); *Звездичка* (1926); *Божии искри за нашите деца* (1933); *Детски приятел* (1939–1940);

б) православни: *Християнче* (1909–1910); *Книжици за деца* (1920–1933); *Витлеем* (1923–1931); *Звездица* (1928–1932); *Православно християнче* (1929–1931); *Другарче* (1930–1944); *Православно християнче* (1932–1939); *Християнче* (1932–1944); *Детски мир* (1933–1934); *Бисери за тебе* (1934); *Детско знаме* (1935–1943); *Детска вяра* (1938–1943); *Божии глас* (1940–1942); *Витлеемска звездица* (1940–1941);

в) католически: *Звънче* (1933).

4. Според етническата ориентация

Макаби атакан (1933) – помества и текстове на иврит; *Бардез* (1936) – излиза на арменски език; *Бардез* (1943) – списва се на български и арменски.

5. Според близостта им с различни видове изкуства

а) театър: *Детска илюстрирана театрална библиотека* (1897); *Сценки: Театрална библиотека за деца и юноши* (1914);

б) музика: *Славееви гори: Детска музикална библиотека* (1899–1900); *Музикална библиотека за деца и юноши* (1906–1909); *Пролетни зарри: Детско музикално списание* (1915); *Музикални бисери* (1930–1931); *Юношески другар* (1924–1943); *Звънче* (1933–1935);

в) изобразително изкуство: *Картинна галерия за деца и юноши* (1905–1925); *Картина и приказка* (1928–1930).

6. Според идейната и идеологическата ориентация

а) националистически: *Българче* (1917); *Младежки другар* (1917); *Българче* (1942);

б) комунистически: *Другарче* (1919–1920); *Светлина* (1923); *Детски глас* (1932–1935); *Пионер* (1932–1933); *Детска трибуна* (1934);

в) монархо-фашистки: *Орле* (1941–1944);

г) свързани с кооперативното движение: *Кооператорче* (1935–1942); *Кооператорче* (1940–1941); *Малко кооператорче* – (1940–1942).

7. Възпитаващи природосъобразен начин на живот

а) занимания със спорт и туризъм: *Планинче* (1929–1942);

б) здравна просвета: *Здравец* (1933–1947); *Детско здраве* (1942–1944);

в) пропагандиращи идеите на въздържателното движение: *Спиртомразец* (1924–1941); *Въздържателче* (1927–1950); *Трезваче* (1927–1929); *Трезво дете* (1930–1941); *Поточе* (1936); *Трезва просвета* (1940).

8. Рекламни

Звезда (1932); *Медарче – мое мило другарче* (1933–1941); *Приказка* (1935–1940); *Пчела и деца* (1935–1936); *Звънче* (1942) (Иванов 1992: 97–443).

Интерес за нашето изследване представляват последните две групи, които отразяват и конкретни диаметрално противоположни медиатенденции в рецепцията на детско-юношеския периодичен печат.

Представители на идеите за природосъобразния начин на живот, на въздържанието от алкохол и тютюнопушене са свързани с практическата, т.е. моралната философия на толстоизма. Ако ги представим като концентрични кръгове от центъра към периферията (толстоисти – вегетарианци – пацифисти – комунари – привърженици на свободното възпитание, есперантисти, читалищни дейци – активисти на въздържателното движение), това ще бъдат най-външните форми на изява, но и най-достъпните за децата и юношите.

Сред редакторите на въздържателните вестници и списания ще открием трима, които олицетворяват тези тенденции.

Дългогодишният редактор на *Въздържателче* Неделчо Бенев (1887–1971) е роден в с. Иванковци, Габровско. Завършва Института за учители в Русе. Педагог с 33 години стаж, директор на прогимназия, той е един от основателите на Съюза на писателите от провинцията. Писателските му заложби се проявяват в неговите ранни ученически години, но едва в периода на войните (1912–1918), в които участва като подофицер, те се развиват с пълна сила. Неговото художествено наследство включва: детски драми, разкази, приказки, стихове, статии.

Ентузиазирани артист, председател на Габровския общински театър, Бенев заедно с други самодейци запалва искрата на театралното изкуство. Написва ръководството за учители *Живо езикознание* (1928). Преизданието му през 1939 г. носи подзаглавието *Теория и практика по граматика, четене, съчинение и детски театър*. Сътрудник е на списанията *Свободно възпитание* и *Педагогическа практика*. Връзката му с толстоисти и вегетарианци е по линия на въздържателните дружества и Лигата за ново възпитание.

Харалампи Нейчев (1879–1941) е роден в с. Мечка, Русенско. Той е възпитаник на Петербургската военно-медицинска академия. Известен е като лекар, пропагандатор на въздържателните идеи и туризма. Редактор е на редица списания и вестници, сред които са *Спиртомразец* и *Трезваче*. Д-р Нейчев поставя основите на популярната библиотека „Обществено здраве“. Изнася публични сказки заедно с водачи на вегетарианското движение. Превежда от немски, френски и руски научна и художествена литература. С толстоистите го свързват русофилските идеи, възгледите в областта на со-

циалната политика, разбиранията за природосъобразен начин на живот и личните приятелства.

Ценко Цветанов (1904–1960) завършва педагогическото училище в Лом и започва работа като учител в с. Орешец, Белоградчишко. Увлечен от идеите на толстоизма още като ученик, той сътрудничи на списание *Възраждане*, а през 1922 г. започва да издава с неколцина съмишленици списание *Ясна поляна*. Завършва в Софийския университет педагогика с втора специалност българска литература. Учителства в столицата през периода 1929–1938 г., без да прекратява литературната и обществената си дейност. Две години е редактор на в-к *Въздръжателче* – орган на Учителския въздръжателен съюз. Идеите на младостта му са съхранени в книгите с приказки (*Чудната врата* (1934); *Най-силното* (1935)), в сборничетата с въздръжателни текстове (*Светло утро* (1933); *Трезва дружинка* (1933), *На работа* (1935)), в рецензиите и отзивите за творчеството на Лев Толстой, в преводите на два тома от многотомното издание на произведенията на Толстой, осъществено през 1928 г. от издателство „Ив.Г. Игнатов“.¹

Педагог, лекар, писател и книжовен деец – това са класическите характеристики на привържениците на идеите на въздръжателното движение, олицетворени от редакторите на най-дълго излизалите периодични издания, свързани с борбата срещу алкохолизма и тютюнопушенето. Всеки от тях може да бъде „визитна картичка“ на идеите, на които е носител и отстоява в определен период от творчеството си или през целия си съзнателен живот.

Противоположни са внушенията на първите рекламни издания за деца.

Звезда (1932) рекламира шоколадовите изделия на едноименната фабрика с помощта на стихчета, гатанки, задачи. Наградите за участие в обявените конкурси са локум, шоколад, бонбони. Редакторите не застават за собствените си имена, а се подписват „Любчо“ и „чичо Иван“.

Медарче – мое мило другарче (1933–1941) има за цел да запознае децата с отглеждането на пчели и добиването на мед, с условията за развитие на пчеларството. Едва през последните две години е посочен неговият редактор. Съдържанието – предимно рекламно – включва приказки, статийки, стихове, съчетани със снимков материал за отделни пчелини и дейността на централа *Нектар*. Популярността му се държи на участието на Ас. Разцветников и Дора Габе в отделни броеве, на илюстрациите на Стоян Венев.

Класически пример на рекламно издание е *Приказка* (1935–1940), който рекламира приключенските четива на издателство „Ж. Маринов“. В броевете се поместват откъси от новоизлезли книги или книги под печат, които разпалват интереса на децата и юношите с читателски интереси. Тъй

¹ Информацията за редакторите е от книгата на М. Терзиева (2016) – б.а.

като се залага предимно на чужди автори, участието на българските писатели е епизодично и няма представителен характер. Всеки брой крие определена рекламна стратегия: на младите читатели се предлагат купони, награди и премии под формата на книги на издателството; организират се конкурси. В сравнение с другите рекламни издания *Приказка* има свои редактори – самият издател д-р Ж. Маринов в проф. Петър Петков. Забелязва се синхрон между нашумелите филмови заглавия и обнародването им от издателството, което държи сметка за пробудилите се медийните интереси на българите.

Друг професионален опит за реклама на книгоиздателската дейност – този път на библиотека „Слънчеви лъчи“, е безплатната притурка на списание *Детски свят – Звънче* (1942), от което излиза само един брой. Той е редактиран от Ст. Чилингиров, Хр. Спасовски и Зл. Чолакова. Рекламира произведения на български и чужди автори. Препоръчаните заглавия съдържат кратки анотации, предназначени обаче не за децата, а за техните родители.

Рекламните издания, макар и малко на брой – тук пропускаме някои самодейни издания с непрофесионален характер и ограничена рецепция – създават определена представа за вписването на детските вестници и списания в медийното пространство в България през първите десетилетия на миналия век. Те са ориентирани към сътрудничество с други медии – театър, кино, книга – и чрез тях се самоанализират и търсят пазарни ниши. Първите рекламни опити чрез специални издания на българския детско-юношески периодичен печат страдат от тенденциозност и наивитет, но могат да бъдат обособени в следните групи:

– явна и скрита реклама – описват се достойнствата на даден продукт – книга, шоколад, продукт от мед, като внушението в отделни случаи излиза от рамките на деликатността и натрапва качествата на рекламираното изделие;

– пряка и непряка - в текстовете доминира първият вид, а отпратката към родителя например показва, че източникът на средства е истинската цел; родителят е убеден да купува, а детето да чете съответното списание, книга.

Това позволява да затвърдим убеждението си, че и през 20-те – 30-те години на миналия век рекламата е своего рода манипулирана информация, чиято основна цел е да представи в позитивна светлина определен обект. В повечето случаи насоката е ясна – да се достигне до продажба на продукта. Може би само при *Картина и приказка* има известно обединение на две задачи – да информира и да продаде въпросния литературен сюжет.

Направеният преглед на българския детско-юношески периодичен печат, както и акцентирането върху определени групи вестници и списания, позволяват да направим следните изводи:

В развитието на детската периодика през 20-те – 30-те години на миналия век се откриват интересни тенденции – популяризиране на практически идеи, които да формират определен жизнена философия и начин на живот; първи опити за рекламиране на различни продукти чрез възможностите на тогавашните редактор и сътрудници; търсене на опора в други класически медии за овладяване на образователното пространство. Това ги прави проводници на явни и скрити рекламни стратегии и променя историята на детския периодичен печат.

ЛИТЕРАТУРА

- Иванов, Ст. 1992, *Българска детско-юношеска периодика 1878–1944*. София: Дом на литературата и изкуството за деца и юноши.
- РБЛ – Цанев, Г. (гл. ред.), *Речник на българската литература, т. 1. (А–Д)*. София: БАН, 1976.
- Терзиева, М. 2016, *Българските толстоисти и тяхното обкръжение*. Бургас: Либра Скорп.